

Recenzja dorobku naukowego dr Katarzyny Ceklarz – w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie etnologia i antropologia kulturowa – oraz głównego osiągnięcia naukowego wskazanego przez kandydatkę do stopnia: cykl 12 publikacji pod zbiorczym tytułem: *Między kreacją a utowarowieniem dziedzictwa kulturowego Podhala*.

1. Charakterystyka ogólna dorobku naukowego Habilitantki

Dr Katarzyna Ceklarz, obecnie naukowo związana z Instytutem Nauk Humanistycznych i Turystyki Akademii Nauk Stosowanych w Nowym Targu, jest aktywną i doświadczoną badaczką – etnolożką, socjolożką i muzeolożką, interesującą się w szczególności problematyką rejestracji i dokumentacji współczesnych zjawisk w obrębie kultury lokalnej/regionalnej rejonu Beskidów i Tatr. Te zainteresowania są widoczne od początku jej drogi naukowej, integralnie związanej z Uniwersytetem Jagiellońskim w Krakowie [dalej: UJ]. W 2008 roku uzyskała stopień magistra etnologii na Wydziale Historycznym UJ na podstawie pracy pt. *Muzeum im. Władysława Orkana w Rabce – próba monografii* (promotor: prof. dr hab. Jan Świąch), rok wcześniej – dyplom magistra socjologii na Wydziale Filozoficznym UJ na podstawie pracy pt. *Pamięć społeczna Józefa Kurasia „Ognia” na Podhalu* (promotor: prof. dr hab. Maria Flis). Jej szerokie zainteresowania problematyką górską wyrażają się w dodatkowych, licznych aktywnościach: posiada uprawnienia turystyczne przewodnika beskidzkiego kl. III (obszar wschodni Beskidów Zachodnich) (2005), pilota wycieczek (2006) i instruktora rekreacji ze specjalnością narciarstwo zjazdowe (2007); kilka lat później doskonała znajomość kultury i historii tatrzańskiej pozwoliła Jej uzyskać uprawnienia przewodnika turystycznego górskiego tatrzańskiego kl. III na obszar Tatr Zachodnich i Tatr Wschodnich oraz obszar Podtatrza i Pieniny (2013). W międzyczasie brała także udział w kursie inwentaryzacji krajoznawczej na zlecenie Komisji Krajoznawczej Zarządu Głównego PTTK (2008). Na macierzystym UJ zdobyła nadto kwalifikacje pedagogiczne do pracy nauczycielskiej (2007), a dwa lata później (2009) ukończyła na tymże uniwersytecie dwusemestralne studia podyplomowe z zakresu muzealnictwa. W 2018 roku uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie etnologii na Wydziale Historycznym UJ na podstawie pionierskiej rozprawy: *Sebastian Flizak – etnograf i ludoznawca na tle swojej epoki. Biografia antropologiczna*, napisanej pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Jana Świącha. Praca powstała na podstawie materiałów archiwalnych i empirycznych, pozyskanych podczas kwerend archiwalnych w Krakowie, Wrocławiu, Warszawie, Wiedniu (Austria), Lwowie (Ukraina) i Talicy (Rosja) oraz podczas badań terenowych realizowanych wśród społeczności, z której wywodził się opisywany etnograf, czyli Górali Zagórzańskich z okolic Mszany Dolnej. Badania były realizowane w

ramach tzw. grantu dziekańskiego Wydziału Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego (nr 40071659) (zob. *Autoreferat*, s. 1-2).

Od 2013 roku jest związana zawodowo z Instytutem Nauk Humanistycznych i Turystyki Akademii Nauk Stosowanych w Nowym Targu (wcześniej: Podhalańska Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa), pracując wpraw na stanowisku wykładowcy, od 2017 roku – starszego wykładowcy (zob. *Autoreferat*, s. 3). Bliska jest jej również praca organizacyjna na rzecz macierzystej uczelni – w latach 2020-2024 pełniła funkcję członkini: Kierunkowej Komisji ds. Jakości Kształcenia; Uczelnianej Komisji Dyscyplinarnej do spraw studentów, a także Rady Instytutu Humanistyczno-Społeczny i Turystyki. Aktywnie włączała się nadto w organizację Dni Otwartych Uczelni i inne działania promocyjne na kier. „turystyka i rekreacja” oraz „sport i turystyka na terenach górskich” (zob. *Autoreferat*, s. 42-43).

Wynikiem aktywności naukowej Habilitantki (po uzyskaniu stopnia doktora) są następujące prace: **14** artykułów naukowych opublikowanych w latach 2018-2024 w krajowych recenzowanych polskich monografiach zbiorowych oraz wysoko punktowanych polskich czasopismach afiliowanych do dyscypliny nauki o kulturze i religii (np. „Perspektywy Kultury”, 100 pkt., „Etnografia Polska” „Journal of Urban Ethnology”, „Łódzkie Studia Etnograficzne”, „Rocznik Filozoficzny Ignatianum” 70 pkt.), z czego **12** wskazanych zostało jako osiągnięcie naukowe (zob. *Wykaz osiągnięć naukowych...*, s. 1-2, 9-10); **20** artykułów naukowych opublikowanych w **18** monografiach krajowych, z których **8** też redagowała i współredagowała; **9** haseł opracowanych do *Słownika folkloru polskiego* (red. P. Grochowski), planowanego do wydania w 2026 roku (zob. *Autoreferat*, s. 7), **6** haseł opracowanych głównie do 5 i 6 tomu „Etnografowie i ludoznawcy polscy” (zob. *Wykaz osiągnięć naukowych...*, s. 5-11). Podkreślę w tym miejscu, że opracowanie przez Habilitantkę haseł *Lajkonik* (2022); *Folklor zbójnicki* (2023); *Czarownica* (2023, wspólnie z P. Grochowskim); *Planetnik* (2023); *Bazyliszek* (2023), *Folklor pszczelarski* (2024); *Błędne ogniki* (2024); *Medycyna ludowa* (2024); *Smok* (2024) stanowi cenny wkład do polskiej etnologii i folklorystyki, podobnie jak opracowanie biogramów istotnych postaci tworzących naszą dyscyplinę (M. Antos, W. Antoniewicz, E. Kubala, M. Lechowska-Bujak, M. Marczak, L. J. Pełka). W tym bogatym, niezwykle precyzyjnie zestawionym przez habilitantkę dorobku naukowym zauważalny jest brak choćby jednej pracy opublikowanej w zagranicznym czasopiśmie, co być może wynika ze specyfiki tematyki poruszanej przez Habilitantkę, ograniczonej głównie do obszaru Podhala i szerzej – Podtatrze. Jednocześnie należy mocno podkreślić, że przygotowanie i opublikowanie (czasem też w powiązaniu z wytężoną pracą redakcyjną) 43 prac naukowych w ciągu niespełna 6 ostatnich lat świadczy o sporym zaangażowaniu Habilitantki w wkład naukowy w badaniu polskiej kultury karpackiej oraz historii polskiej etnologii. Osobno należy podkreślić również sporą aktywność Habilitantki w opracowywaniu etnograficznych materiałów edukacyjnych dotyczących babiogórskich legend i opowieści (2019, 2020), babiogórskich artystów (2019) oraz złożonej z 7 tomów serii „Wyprawy z Etnoekipą” (2023) (zob. *Wykaz osiągnięć naukowych...*, s. 12-13). Jest członkinią i/lub redaktorką i/lub redaktorką naczelną **8** serii wydawniczych, roczników i periodyków (np. seria „Archiwum Etnograficzne”, „Babiogórskie monografie”, „Kultura ludowa Górali”) i **2** czasopism („Wiadomości Rabczańskie”, „Zeszyty Rabczańskie”) (zob. *Autoreferat*, s. 26). Recenzowała do druku także **14** prac naukowych o zasięgu krajowym, w

tym 10 artykułów i 4 monografie (zob. *Wykaz osiągnięć naukowych...*, s. 27-28), zatem mamy tu do czynienia z doświadczoną badaczką obecną w obiegu naukowym, potrafiącą również ocenić dorobek innych.

Dodam także, że jeszcze przed doktoratem (lata 2008-2018) Habilitantka opracowała aż 2 monografie naukowe, 33 artykuły naukowe w 26 monografiach poświęconych w większości kulturze karpackiej, z których 3 dodatkowo redagowała i/lub współredagowała; 13 artykułów w czasopiśmie krajowym o zasięgu regionalnym (np. „Wierchy”, „Zeszyty Rabczańskie”, „Almanach Nowotarski”), 10 artykułów biograficznych.

Obszerny dorobek publikacyjny Habilitantki (skupię się tylko na dorobku pozyskanym po doktoracie) jest bardzo spójny i przemyślany. Można tu zasadniczo wyodrębnić kilka ogólnych grup tematycznych związaną z szeroko rozumianą kulturą Podtatrze, wokół którego ogniskują się Jej zainteresowania naukowe: 1. **Historia badań etnograficznych i dokumentacja kultury** (*Górale Babiogórscy w pismach i dokumentach Antoniego Schneidera; Zawoja w badaniach etnograficznych Anny Kutrzeby-Pojnarowej; Kulturowe praxis pod Babią Górą. Dziesięć lat babiogórskich konferencji*), 2. **Postacie historyczne i biografie regionalne** (*Zofia Bugajska – kobieta spełniona w działaniu; Sebastian Flizak. Ludoznawca i etnograf na tle swojej epoki*), 3. **Kultura materialna i tradycyjne wytwórstwo** (*Strój Górali Kliszczackich; Górale Zagórzańscy, Górale Kliszczacy, t. V, Krakowiacy, Lachy, Górale – stroje wsi małopolskiej; Rzemiosło; Przemysł; Przemiany aranżacji babiogórskich ogródków przydomowych*), 4. **Wierzenia, praktyki magiczne i medycyna ludowa** (*Tajemna moc ognia w kulturze górali podtatrzańskich; Medycyna ludowa; Medyczne i etnograficzne związki Izydora Kopernickiego z Rabką; Zakład leczniczo-wychowawczy sióstr nazaretanek w Rabce w latach 1919–1978; Irena i Jan Rudnikowie – lekarze, uczeni, organizatorzy*), 5. **Folklor i obrzędowość we współczesnych formach prezentacji** (*Metamorfozy Karpackiego Festiwalu Dziecięcych Zespołów Regionalnych w Rabce-Zdrój*), 6. **Tożsamość regionalna, marketing kultury i turystyka** (*Kliszczacy – między etnograficzną kreacją a współczesnym projektem tożsamościowym; Podhale de luxe. Marketingowa wizja Podhala „dla wybranych”; Podhale dla VIP-ów. Dziedzictwo kulturowe Podhala a turystyka w sektorze premium; Ludowość w pamiątkarstwie na przykładzie Podhala*). Zaprezentowany przez Habilitantkę dorobek naukowy świadczy o Jej systematycznej, wieloletniej, zogniskowanej wokół tematyki karpackiej pracy badawczej.

Warta podkreślenia jest spora aktywność konferencyjna Habilitantki, skutkująca popularyzacją wyników prowadzonych badań (ogółem 59 wystąpień) i obecnością w dyskursie naukowym. Po uzyskaniu stopnia doktora wygłosiła 32 referaty na konferencjach w kraju, w tym 3 o zasięgu międzynarodowym (np. Bukowno, Bytom, Chorzów, Gdańsk, Kraków, Lublin, Łódź, Myślenice, Nowy Sącz, Nowy Targ, Poznań, Rabka-Zdrój, Rzeszów, Przysucha, Toruń, Warszawa, Zawoja). Tematy tych referatów w większości korespondują z późniejszymi publikacjami. Warto podkreślić, że aż 12 wystąpień było przygotowanych na bezpośrednie zaproszenie prelegentki przez organizatorów. Dodam, że Habilitantka była aktywna konferencyjnie również przed doktoratem – w latach 2007-2017 wygłosiła 27 referatów na konferencjach naukowych, z czego 3 na konferencjach o zasięgu międzynarodowym (Lwów, Odessa, Opole) (zob. *Wykaz osiągnięć naukowych...*, s. 17-21). Oprócz tego wielokrotnie była przewodniczącą (w dwóch przypadkach – członkinią) komitetu

organizacyjnego konferencji naukowych organizowanych w Łodzi, Nowym Targu, i Zawoi; uczestniczyła również w panelu dyskusyjnym w Nowym Sączu (zob. *tamże*, s. 21-22).

Przedstawiając dotychczasową działalność naukową i dorobek dr Katarzyny Ceklarz należy wyeksponować również Jej bogate doświadczenie grantowe. Po uzyskaniu stopnia doktora dwukrotnie była kierowniczką projektów finansowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (2018-2019) oraz Ministerstwo Edukacji i Nauki (2022-2024) o wartości ponad 200 tys. zł; obecnie jest kierowniczką dwóch innych grantów finansowanych przez Ministerstwo Edukacji i Szkolnictwa Wyższego oraz Małopolskie Centrum Kultury SOKÓŁ w Nowym Sączu, o łącznym budżecie blisko 330 tys. zł. Równolegle jako wykonawczymi uczestniczy obecnie w realizacji trzech innych grantów, niezmiernie istotnych dla rozwoju i popularyzacji polskiej etnologii i antropologii kulturowej (np. „Etnomozaika. Współczesne dziedzictwo kulturowe wsi”, „Leksykon folkloru polskiego”, „Słownik terminologiczny polskich strojów ludowych”) (zob. *Wykaz osiągnięć naukowych...*, s. 23-24). Udział w kolejnych projektach stanowi niejako naturalną kontynuację i rozwinięcie działań grantowych podejmowanych przez Habilitantkę jeszcze przed doktoratem (głównie wydawanie ważnych poznawczo serii publikacji poświęconych kulturze ludowej górali poszczególnych części Karpat). Reasumując, w swej karierze naukowej brała lub też bierze udział w **13** projektach, w tym **7** jako kierowniczka (zob. *Wykaz osiągnięć naukowych...*, s. 22-24). Habilitantka posiada zatem bogate, konkretne i aktualne doświadczenie w realizacji projektów indywidualnych i zbiorowych, realizowanych współcześnie przez polskie środowisko etnologiczne.

Od roku 2014 jest aktywną członkinią Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, w tym przewodniczącą komisji Rewizyjnej Oddziału w Mszanie Dolnej, sekretarzem tego Oddziału, w którym popularyzuje dorobek małopolskich etnologów, w tym Sebastiana Flizaka (np. liczne publikacje naukowe i popularyzujące, realizacja grantów i organizacja wykładów, spotkań i filmów mu poświęconych). Od 2019 roku jest członkinią Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego - współorganizowała Ogólnopolski Dzień Etnografii, Etnologii i Antropologii Kulturowej, pełni funkcję redaktorki naczelnej serii „Archiwum Etnograficzne”, w ramach której w latach 2020-2024 ukazały się 4 monografie naukowe (<https://ptl.info.pl/dzialalnosc-wydawnicza/serie-ptl/51,Archiwum-Etnograficzne.html>). Jest pomysłodawczynią ogólnopolskich akcji popularyzujących etnologię, to tylko kilka z nich: „Wielkie Czytanie Oskara Kolberga” (2021), „Wielka mi rzecz” (2022) oraz „Etno-Foto-Teren” (2025) (zob. *Autoreferat*, s. 22). Od roku 2009 należy do Stowarzyszenia Kulturowy Gościniec w Rabce-Zdroju, w ramach którego prowadzi badania i popularyzuje wiedzę dotyczącą regionu etnograficznego zamieszkałego przez Górali Podhalańskich, Zagórzańskich i Kliszczackich. Sama przyznała: „Za największe wyróżnienie i docenienie mojej dotychczasowej pracy uważam powołanie mnie na członkinię Rady Programowej Instytutu Niematerialnego Dziedzictwa Ludów Karpackich w Ludźmierzu (kadencja 2024-2028), działającego pod egidą Małopolskiego Centrum Kultury SOKÓŁ w Nowym Sączu, z którym regularnie współpracuję od 2012 roku w ramach realizacji projektów badawczych i upowszechniających naukę” (*Autoreferat*, s. 24). Od 2024 roku jest członkiem indywidualnym The International Organization of Folk Art (IOV).

Warto także podkreślić, że habilitantka aktywnie współpracuje z sektorem gospodarczym – z licznymi instytucjami społeczno-gospodarczymi o randze ogólnopolskiej,

wojewódzkiej oraz regionalnej: Małopolskie Centrum Kultury SOKÓŁ w Nowym Sączu, Centralny Ośrodek Turystyki Górskiej PTTK w Krakowie, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, rabczański Oddział Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego, Urząd Gminy w Mszanie Dolnej, lokalne samorządy w Rabce-Zdroju, Mszanie Dolnej, Niedźwiedziu, Nowym Targu, Zawoi, Laskowej i Zakopanem, a także z działami wydawnictw, edukacji i uprzystępniania górskich parków narodowych: Tatrzańskiego oraz Gorczańskiego, co drobiazgowo wypunktowała (zob. *Autoreferat*, s. 25-26).

Habilitantka wykazuje się zatem szeroko rozumianą aktywnością naukową, biorąc udział w różnorodnych pracach i działaniach podejmowanych przez liczne towarzystwa naukowe oraz organizacje pozarządowe, działające na rzecz upowszechniania kultury i aktywizowania społeczności lokalnych, co oceniam bardzo wysoko.

2. Charakterystyka i opinia odnośnie osiągnięć dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę

Z niezwykle precyzyjnie zestawionych przez Autorkę informacji (zob. *Autoreferat*, s. 40-41) wynika, że od 2013/2014 roku prowadziła bądź prowadzi zajęcia dydaktyczne na obecnej Akademii Nauk Stosowanych w Nowym Targu aż z 28 przedmiotów (w tym seminaria licencjackie i magisterskie), ściśle związane z problematyką jej zainteresowań badawczych. W tym czasie wypromowała 7 magistrantów i 4 licencjatów, z których dwie osoby otrzymały w 2024 roku istotne nagrody i wyróżnienia (Nagroda Burmistrza Rabki-Zdroju dla mgr Alicji Antołek za pracę magisterską *Atrakcyjność Rabki-Zdroju w opinii opiekunów dzieci oraz seniorów oraz artykuł Rabka-Zdrój – miasto dzieci czy seniorów?*; wyróżnienie dla Przemysława Wesołowskiego za pracę magisterską *Wpływ turystyki na banalizację i komercjalizację dziedzictwa na przykładzie folkloru Podhala*, przyznane w III edycji ogólnopolskiego konkursu na najlepszą pracę magisterską „Teraz Polska Turystyka”). Prowadziła wykłady, konwersatoria, ćwiczenia, liczne ćwiczenia terenowe (np. pilotaż wycieczek autokarowych, turystyka aktywna, turystyka eventowa) oraz koordynowała specjalizacyjne praktyki śródroczne dla osób studiujących. Warto podkreślić, że aktywnie włączała osoby studiujące do organizacji 6 projektów badawczych, realizowanych w ramach modułów „Góralczyzna w turystyce” czy „Etnografia Podtatrza w turystyce”, w trakcie których w ramach badań terenowych pozyskiwano materiały źródłowe dotyczące Podhala czy szerzej – Podtatrza (np. „Góralczyzna na sprzedaż”, „Arabscy turyści na Krupówkach w opinii pracowników HoReCa”, „Overtourism i gentryfikacja centrum Zakopanego”). Oprócz tego w latach 2011-2021 uczestniczyła jako wykonawczyni (czasem też współorganizatorka) aż w 18 projektach edukacyjnych i upowszechniających wiedzę (w tym 5 po uzyskaniu stopnia doktora), realizowanych przez liczne regionalne instytucje kultury i samorządowe (np. „Kosmogonia Tatr i Podtatrza”, „Tajemnicza Babia Góra. Opracowanie legend babiogórskich – etnograficzna edukacja dla najmłodszych”, „Antoni Mazur – babiogórski rzeźbiarz = Antoni Mazur – babiogórski rzeźbiarz”, „Od źródła do źródła”), a także uczestniczyła w 9 zespołach oceniających przyznanie nagród o charakterze dydaktycznym i edukacyjnym, np. w ramach konkursu na tradycyjną palmę wielkanocną (2021), tradycyjny bukiet z okazji święta Matki

Boskiej Zielnej (2020) czy tradycyjne góralskie potrawy (2022), zob. *Wykaz osiągnięć naukowych...*, s. 29-33.

Z uwagi na jej dotychczasowe spore doświadczenie dydaktyczne i organizacyjne w latach 2020-2024 w Akademii Nauk Stosowanych w Nowym Targu była członkinią Kierunkowej Komisji ds. Jakości Kształcenia, członkinią Uczelnianej Komisji Dyscyplinarnej do spraw studentów, a także została zaproponowana w latach 2024-2028 jako członkini Uczelnianej Komisji Dyscyplinarnej ds. Nauczycieli Akademickich, aktywnie tym samym uczestnicząc w realizacji kształcenia i promocji swego ośrodka. Jej działalność naukowa została również wysoko oceniona, gdyż Habilitantka w latach 2020-2022 była członkinią Rady Instytutu Humanistyczno-Społecznego i Turystyki. Za swą działalność dydaktyczną była kilkakrotnie nagradzana przez J.M. Rektora PPUZ w Nowym Targu. Na oddzielną uwagę zasługuje Jej działalność popularyzatorska prowadzona również poza macierzystym ośrodkiem, o czym szeroko pisze w autoreferacie. Wyrazem uznania dotychczasowej działalności naukowej Habilitantki dotyczącej ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego góralszczyzny stanowi kilkanaście odznaczeń krajowych i regionalnych: „Zasłużony dla Kultury Polskiej” (2016), „Zasłużony dla kultury Górali Kliszczackich” (2017), nagroda im. ks. prof. Bolesława Kumora w kategorii „Książka o Sądecczyźnie” (2021), „Medal Pamiątkowy Podhala” (2020), tytuł „Wierchowej Orlicy” (2021), „Laur Babiogórski” (2021), tytuł „Osobowość Rabki” (2021), nagroda im. prof. R. Reinfussa za „wybitne i szczególne osiągnięcia w dziedzinie zachowania lokalnej tożsamości kulturowej w Małopolsce”, a także przyznany w tym roku brązowy medal „Zasłużony Kulturze Gloria Artis” (2025). Dotychczasową pracę dydaktyczną, organizacyjną i popularyzacyjną Habilitantki oceniam w tym miejscu bardzo wysoko.

3. Charakterystyka i opinia o wskazanym we wniosku osiągnięciu naukowym, stanowiącym znaczny wkład w rozwój dyscypliny

Habilitantka za główne osiągnięcie naukowe do stopnia doktora habilitowanego przedłożyła Komisji cykl 12 autorskich artykułów naukowych dotyczących współczesnych przemian dziedzictwa kulturowego Podhala opublikowanych w czasopiśmie naukowych i monografiach naukowych. Habilitantka objęła ów zbiór wspólnym tytułem *Między kreacją a utowarowieniem dziedzictwa kulturowego Podhala*. Wzmiankowane teksty poparła badaniami realizowanymi w latach 2018-2024, są one zatem dosyć nowe. Moją główną rolą jest dokonanie oceny czy osiągnięcie naukowe Habilitantki, stanowiące Jej zdaniem znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki o kulturze i religii, odpowiada wymaganiom ustawowym (art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).

Zgodnie ze strategią publikacyjną przyjętą przez Autorkę wyniki badań przedstawiono równolegle na łamach uznanych polskich czasopism naukowych z dyscypliny nauki o kulturze i religii oraz w recenzowanych monografiach naukowych, czyli tych spełniających kryteria naukowości. Wzmiankowane 7 artykułów opublikowano w 5 uznanych (dla polskiej etnologii i antropologii kulturowej) czasopiśmie ujętych na listach ministerialnych: „Perspektywy Kultury” (70 pkt., poz. 29806), „Journal of Urban Ethnology” (70 pkt, poz. 13117), „Łódzkie Studia Etnograficzne” (70 pkt, poz. 28778), „Rocznik Filozoficzny

Ignatianum” (70 pkt. poz. 30988), „Małopolska. Regiony – Regionalizmy – Małe ojczyzny” (20 pkt, poz. 32363). Publikacje w tego typu czasopismach postrzegam jako świadectwo dojrzałości naukowej, stąd ten aspekt dorobku Habilitantki oceniam szczególnie wysoko. Przewaga artykułów publikowanych w czasopismach naukowych na tymi w monografiach stanowi w moim odczuciu atut prezentowanego cyklu (choćby z uwagi na wyższe wymogi recenzyjne stawiane autorom artykułów w wysoko punktowanych czasopismach). Pozostałe 5 tekstów pochodzi z recenzowanych, dobrych monografii naukowych. Wzmiankowane artykuły, jak podkreśla Habilitantka, są efektem „moich wieloletnich zainteresowań badawczych zagadnieniem przemian dziedzictwa kulturowego Podtatrze, w ramach którego skupiam się na zjawisku etnoutowarowienia i komercjalizacji, polegającym na sprowadzeniu elementów dziedzictwa Podhala do roli towaru, a także mitologizacji i banalizacji kultury, kreacji i autokreacji kultury oraz wspomnianemu wyżej „wynajdywaniu tradycji” (zob. *Autoreferat*, s. 6). W tym miejscu warto podkreślić konsekwencję Habilitantki w rozwijaniu zainteresowań badawczych. Jej droga naukowa rozpoczęta blisko dwie dekady temu (pierwsze stopnie uzyskała w 2007 i 2008 r.) ma charakter spójny i przemyślany, co umożliwia jej szeroką eksplorację pola badawczego jakim jest Podhale – region podlegający w ostatnich latach wielu licznym i dynamicznym przemianom.

Cykl składa się z trzech grup problemowych – moim zdaniem czytelnych, dobrze wyodrębnionych i interesujących poznawczo: *Kreacja i autokreacja Podhala jako krainy wyobrazonej* (I), *Metamorfozy widowisk regionalnych* (II), *Komercjalizacja i utowarowienie tradycji Podhala* (III). Mamy tu studia etnologiczno-antropologiczne, poświęcone różnym aspektom głównego problemu badawczego jakim jest kreacja i utowarowienie dziedzictwa kulturowego Podhala. Zebrane w nim teksty liczą łącznie 252 strony, co może stanowić ekwiwalent nakładu pracy poświęconego opracowywaniu rozprawy habilitacyjnej.

Pierwsza grupa problemowa jak pisze Habilitantka, obejmuje cztery artykuły z lat 2022–2024 (łącznie 83 s.) dotyczące „analizy mechanizmu kreacji wizerunku Podhala, której celem jest budowanie i odtwarzanie zmitologizowanych wyobrażeń na temat regionu. Owa kreacja realizowana jest zarówno oddolnie, przez samych górali, jak i odgórnie, przez osoby napływowe, a jej celem jest uzyskanie korzyści ze sprzedaży wrażeń opartych na tradycyjnej kulturze Podhala” (zob. *Autoreferat*, s. 6). Autorka przekonująco analizuje współczesne przemiany kultury Podhala i góralszczyzny, obejmujące budowanie lokalnej tożsamości (m.in. w opozycji do Podhala), rekonstrukcję stroju, medialne i biznesowe narracje o regionie (mitologizowanie gór i góralszczyzny, raj turystyczny) oraz zmysłowe doświadczenie przestrzeni turystycznej. W tym celu wykorzystuje różnorodne narzędzia badawcze: analizę dyskursu i mediów, przegląd ofert turystycznych, obserwację uczestniczącą, badania sensoryczne i ankiety. Publikacje łączą refleksję nad dziedzictwem kulturowym z analizą procesów społecznych, takich jak tożsamość, gentryfikacja, marketing czy turystyka. Centralnym punktem odniesienia jest kultura góralska, jej symbole i znaki tożsamości, ukazana w kontekście instytucjonalnym, marketingowym, turystycznym i codziennym. Dobrze, że autorka opisuje działania różnych grup – nie tylko samych górali, ale też osób przyjezdnych. Teksty posiadają znaczący wkład dokumentacyjny i interpretacyjny, np. z uwagi na oryginalne ujęcie relacji między mediami a obrazem regionu oraz zastosowanie badań sensorycznych, poszerzając perspektywę studiów nad przestrzenią miejską i jej odbiorem przez mieszkańców i turystów (moim zdaniem szczególnie ta sfera badań warta jest

kontynuacji w dalszych latach). Publikacje są aktualne, nowatorskie i podejmują istotne problemy, m.in. komercjalizację i potencjalne zafalszowanie dziedzictwa (walory turystyczne Podhala stają się paradoksalnie turystyczną pułapką, czyli sposobem maksymalizacji zysków kosztem redukcji znaczenia elementów symbolicznych).

Druga grupa problemowa obejmuje trzy artykuły z lat 1918–2022 (łącznie 58 s.), które dotyczą „praktyk społecznych, w ramach których tradycyjne elementy folklorystyczne stanowiły inspirację dla publicznych działań folklorystycznych, nakierowanych na ich profesjonalizację, instytucjonalizację i teatralizację. Słowami kluczowymi charakteryzującymi ten obszar badawczy są „folklor”, „widowisko” i „zmiana” (zob. *Autoreferat*, s. 6). Wszystkie teksty koncentrują się na widowiskach o określonej historii, zasięgu i funkcjach społecznych, analizując ich przemiany w czasie: festiwal dziecięcy pokazuje ewolucję roli dzieci jako depozytariuszy tradycji, konkurs palm – przejście od wspólnotowej aktywności do zinstytucjonalizowanego widowiska, a *Sabałowa Noc* – transformację od romantycznych legend do skomercjalizowanej imprezy turystycznej. Autorka uwzględnia proces instytucjonalizacji i profesjonalizacji tradycji oraz bada relacje między tradycją a współczesnością, ukazując reinterpretacje dawnych form i ich funkcje w edukacji, promocji regionu i turystyce. Teksty są interesujące, wnoszą istotny wkład dokumentacyjny i interpretacyjny w badania nad mechanizmami transmisji i przekształceń tradycji („performatywność uzyskuje przewagę nad tradycyjnością”), w tym w koncepcję tzw. „tradycji wynalezionych”. Badaczka dobrze pokazała strukturę organizacyjną i sposób zarządzania niematerialnym dziedzictwem, a także rolę festiwali i eventów w narracji popularnonaukowej i edukacyjnej (*Autoreferat*, s. 11).

Trzecia grupa problemowa obejmuje pięć artykułów z lat 2018–2024 (łącznie 111 s.) „skupionych na praktykach komercjalizacji, banalizacji i utowarowienia kultury Podhala związanych ze zmasowanym ruchem turystycznym stanowiącym ewenement w skali kraju” (zob. *Autoreferat*, s. 6). Publikacje koncentrują się na współczesnych przejawach tradycji góralskiej w przestrzeni publicznej, usługowej i turystycznej, traktując dziedzictwo kulturowe zarówno jako element tożsamości lokalnej, jak i czynnik stymulujący rozwój ekonomiczny. Analizowane zjawiska – od pamiątkarstwa i oferty gastronomicznej po kontakty z nowymi grupami turystów – ukazują mechanizmy komercjalizacji i adaptacji tradycji do wymagań współczesnego rynku. Spójność cyklu podkreśla problematyka relacji między tradycją a nowoczesnością, widoczna w aranżacjach wnętrz, wykorzystaniu symboliki góralskiej w designie czy w tworzeniu nowoczesnych produktów turystyki kulinarnej. Publikacje opierają się na badaniach terenowych, dokumentacji fotograficznej, obserwacjach uczestniczących oraz analizie prasy i wydarzeń lokalnych, umożliwiając wielostronne spojrzenie na badane zjawiska i włączenie perspektywy lokalnej społeczności. Analiza turystyki halal pokazuje, że tradycja góralska nie funkcjonuje w izolacji, lecz podlega negocjacom i transformacjom pod wpływem nowych odbiorców i trendów. Badaczka słusznie podkreśla, że dziedzictwo kulturowe ma spore znaczenie dla biznesu turystycznego, co z jednej strony może prowadzić do wielu zagrożeń dla autentyczności kultury, ale też do poszukiwania autentyczności przez jej depozytariuszy. Dobrze to ujmuje: „Utowarowienie staje się w tym przypadku katalizatorem wyzwalającym potrzebę refleksji dotyczącej autokreacji oraz wzmacnia dążenia do odszukania autentycznej góralskości” (zob. *Autoreferat*, s. 15).

Pytanie brzmi, czy te wzmiankowane publikacje zebrane w jeden cykl wskazują na oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, jakim jest kreacja i utowarowienie dziedzictwa kulturowego Podhala.

W moim odczuciu, wskazany przez Habilitantkę cykl 12 artykułów naukowych stanowi spójny i konsekwentny projekt badawczy, skoncentrowany wokół problematyki tożsamości kulturowej i dziedzictwa Podhala, w tym szczególnie zjawisk związanych z jego komercjalizacją, turystycznym wykorzystaniem i reinterpretacją. Autorka przekonująco przybliży zarówno historyczne i instytucjonalne formy upowszechniania tradycji (np. konkursy palm, festiwale, „Sabałowa Noc”), jak i współczesne przejawy kultury popularnej (pamiętkarstwo, reklama, gastronomia, turystyka halal, produkty premium). Tak szerokie, wieloaspektowe ujęcie problemu pozwala uznać prezentowane badania za oryginalne – pokazują one, w jaki sposób dziedzictwo kulturowe Podhala ulega dynamicznym reinterpretacjom w XXI wieku, w kontekście turystyki, mediatyzacji, instytucjonalizacji i kultury popularnej. Całość tworzy spójny obraz przemian kultury regionalnej w warunkach globalizacji i rosnącej presji rynku turystycznego.

Habilitantka nie ogranicza się do jednej płaszczyzny analiz (np. turystyki), lecz przedstawia kompleksowy obraz zjawiska z precyzją i wrażliwością poznawczą. Badania nie tylko odtwarzają aktualne zjawiska, lecz także osadzają je w szerszym kontekście przemian społecznych i kulturowych, co dowodzi erudycji autorki oraz świadomego posługiwania się aparatem pojęciowym współczesnej etnologii i antropologii kultury. Wnioski budowane są poprawnie, w sposób systematyczny na podstawie różnorodnych źródeł: wywiadów, obserwacji uczestniczącej oraz analizy materiałów zastanych. Publikacje cechują się poprawnością językową, konsekwentnym aparatem pojęciowym i redakcyjnym, a także precyzją w analizie badanych zjawisk. Wzbogacono je o fotografie dobrze korespondujące z treścią (choć w artykule *Podhale dla VIP-ów. Dziedzictwo kulturowe Podhala a turystyka w sektorze premium*” pojawiły się drobne błędy edytorskie w opisie zdjęć, nie wpływające jednak na ogólną wartość merytoryczną). Dodam, że wykorzystana w tekstach bibliografia jest wystarczająca, choć zastanawia brak prac obcojęzycznych poświęconych dziedzictwu (np. Rodney Harrison: *Heritage: Critical Approaches*, London 2013, gdzie analizuje się zmiany, które nastąpiły w wyniku globalizacji dziedzictwa pod koniec XX i na początku XXI w. etc.). Jest to zaskakujące, tym bardziej, że badaczka odwołuje się do doświadczeń zagranicznych badaczy (zob. *Autoreferat*, s. 4). Pomimo tego zastrzeżenia, publikacje całościowo można uznać za interesujące poznawczo. Cykl dobrze wpisuje się do obszaru etnologii i antropologii kulturowej, antropologii współczesności oraz studiów nad dziedzictwem. Habilitantka zastosowała innowacyjne metody badawcze (m.in. mapy sensoryczne Krupówek), dokonała aktualizacji klasycznych kategorii (tożsamość, tradycja wynaleziona, komercjalizacja), ukazała procesy transmisji tradycji (dzieci, konkursy, festiwale), a także analizowała interakcje między lokalnością a globalnymi trendami (turystyka premium, branding regionu). Takie podejście zapewnia spójność merytoryczną cyklu i wprowadza nowe perspektywy w badania nad kulturą Karpat. W pełni zgadzam się z Habilitantką: „W wyniku prowadzenia studiów nad zagadnieniami dziedzictwa kulturowego, które funkcjonuje w symbiozie z przemysłem turystycznym, mogłam wyprowadzić wnioski dotyczące miejsca dziedzictwa kulturowego (ze szczególnym odwoływaniem się do dziedzictwa kultury ludowej) we współczesnej kulturze Podhala. Pojęcie dziedzictwa

kulturowego stało się narzędziem (i towarem) polityki regionalnej, rozwojowej i biznesowej, anektowanym przez różne grupy interesów” (*Autoreferat*, s. 15).

Poruszane tematy są wysoce aktualne, odnoszą się do dynamicznych zjawisk: turystyki kulturowej, gentryfikacji, marketingu kultury i komercjalizacji tradycji. Autorka wykorzystuje współczesne narzędzia metodologiczne i teoretyczne (heritage studies, koncepcja tradycji wynalezionej Hobsbawma, antropologia sensoryczna). Badania terenowe, realizowane w czasie rzeczywistym (Krupówki, festiwale, konkursy), potwierdzają osadzenie prac w najnowszym stanie wiedzy. Zebrane w formie cyklu publikacje mają charakter oryginalny, ukazują własne rozwiązanie problemu naukowego, jakim jest zrozumienie mechanizmów współczesnej reinterpretacji dziedzictwa kulturowego. Jednocześnie wnoszą istotny wkład w rozwój dyscypliny, zwłaszcza w zakresie badań nad tożsamością regionalną, komercjalizacją tradycji i współczesnymi praktykami kulturowymi. W konsekwencji publikacje stanowią ważny głos w dyskusji nad współczesnymi przemianami dziedzictwa kulturowego regionu Podhala i szerzej – Podtatrz.

4. Konkluzja

Reasumując, ogólna ocena dorobku naukowego Habilitantki, w tym wydzielonego cyklu 12 publikacji, a także jej osiągnięć dydaktycznych, organizacyjnych i popularyzujących naukę, jest pozytywna. Dotychczasowa działalność naukowa, zwłaszcza w okresie po uzyskaniu stopnia doktora, cechuje się spójnością tematyczną, istotnymi walorami naukowymi oraz świadczy o dojrzałości naukowej. Integralnie powiązana z nią bogata działalność dydaktyczna, popularyzatorska i organizacyjna dodatkowo potwierdza wysoką rangę dorobku.

Wnikliwa analiza niezwykle starannie przygotowanej dokumentacji, pomimo kilku uwag krytycznych, pozwala dojść do wniosku, że osiągnięcie naukowe Habilitantki – cykl 12 publikacji pod zbiorczym tytułem *Między kreacją a utowarowieniem dziedzictwa kulturowego Podhala* – stanowi znaczny wkład w rozwój dyscypliny etnologia i antropologia kulturowa. Spełnia ono wymagania określone w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.). W związku z powyższym wnioskuję o dalsze procedowanie wniosku o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych, w dyscyplinie etnologia i antropologia kulturowa.

dr hab. Agnieszka Pieńczak, prof. UŚ

Agnieszka Pieńczak